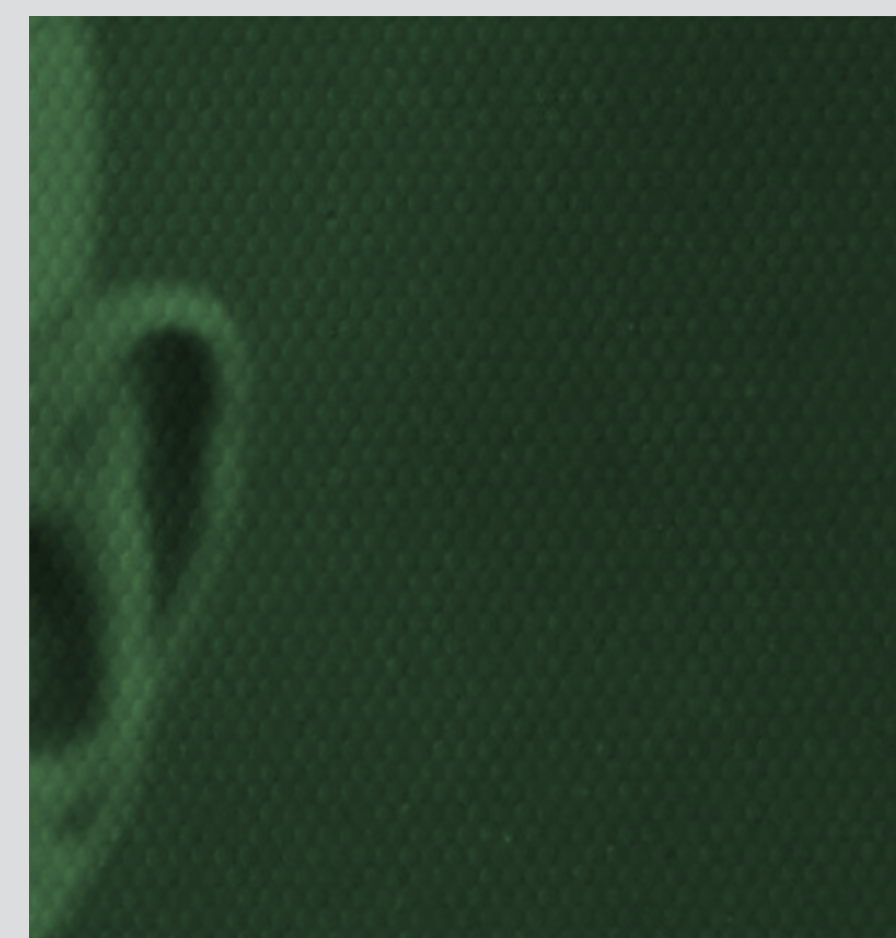
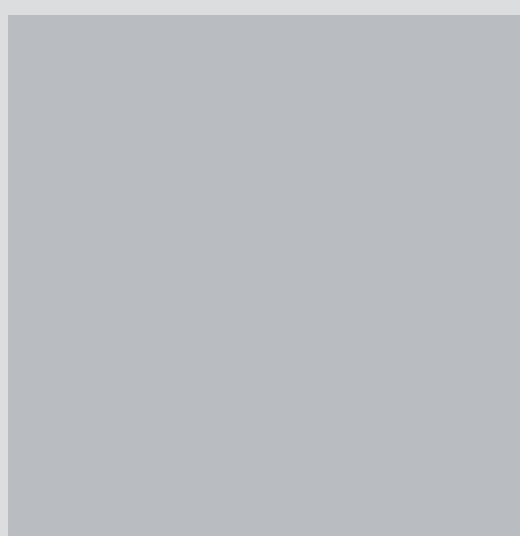
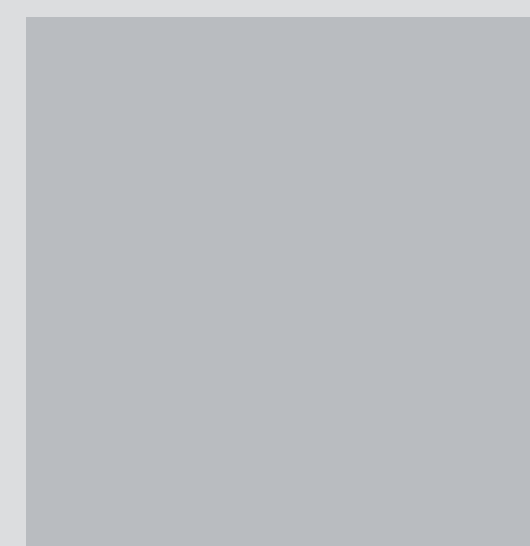
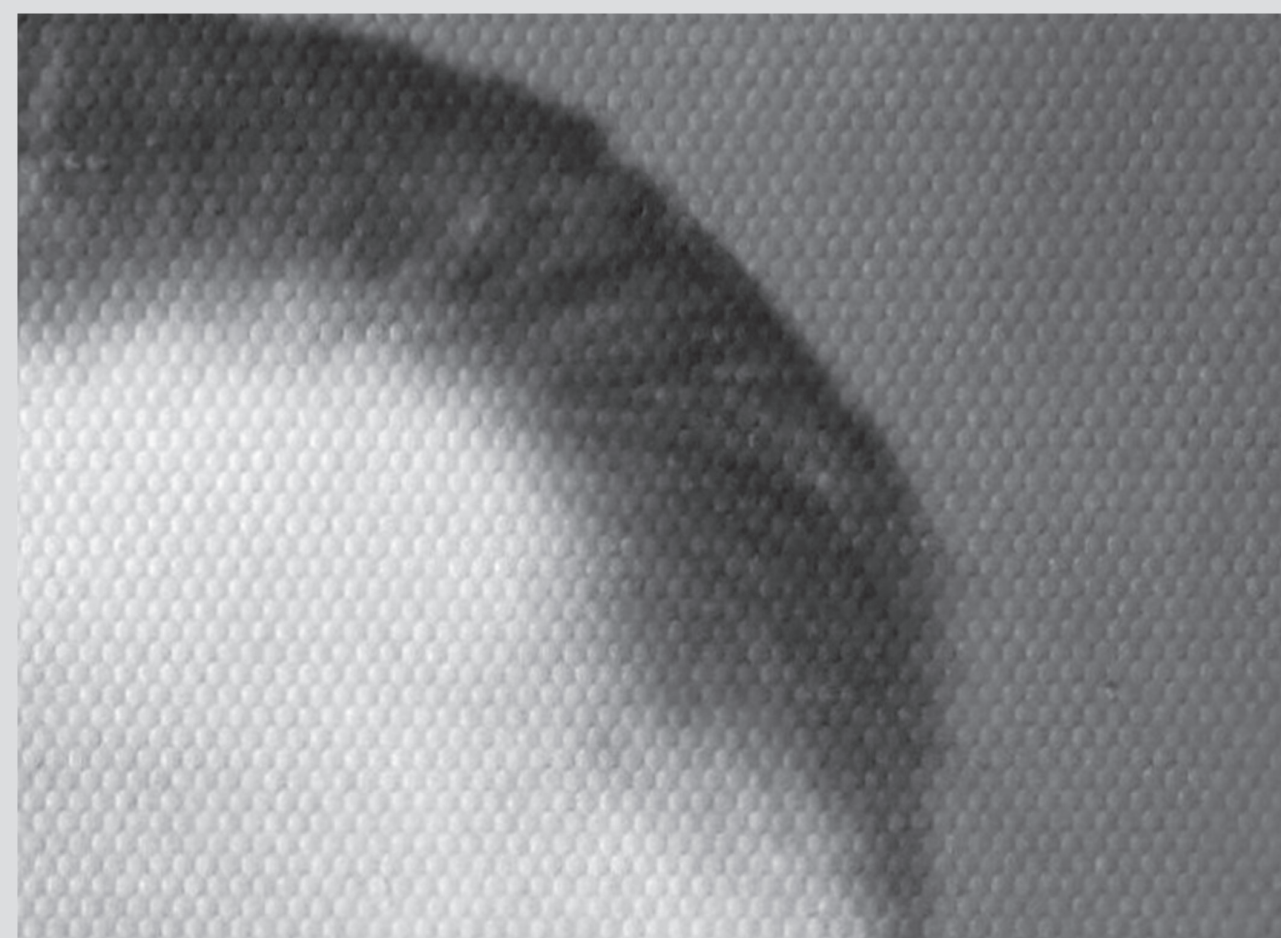
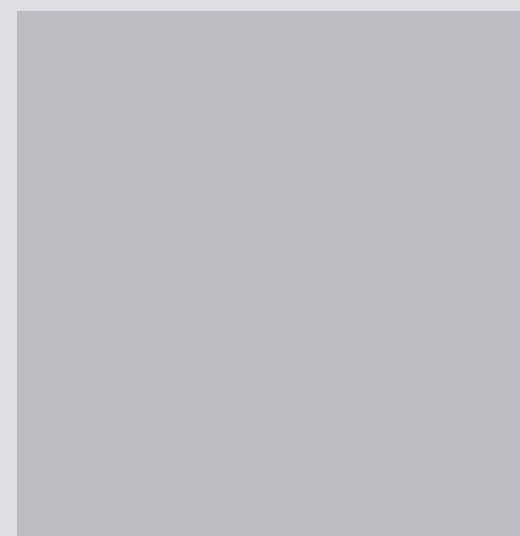
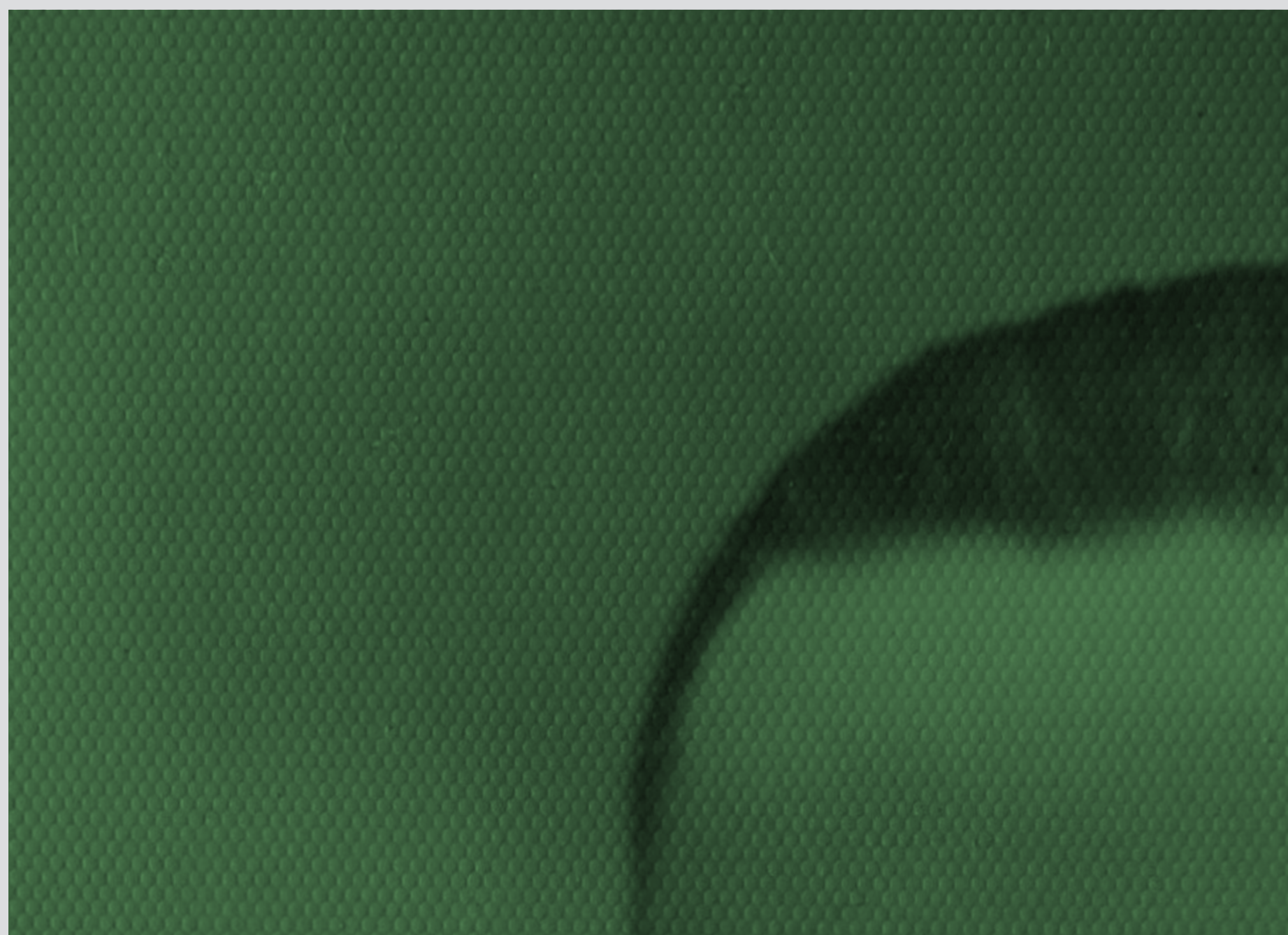
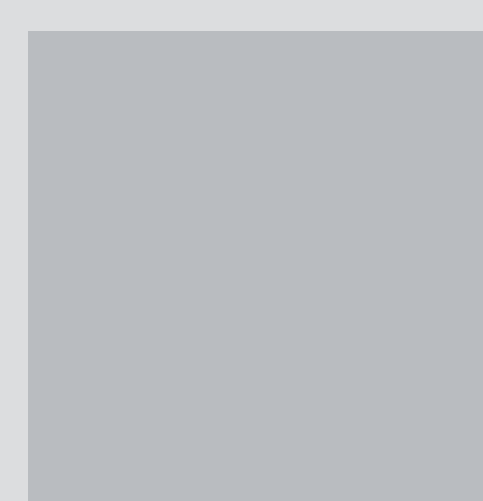
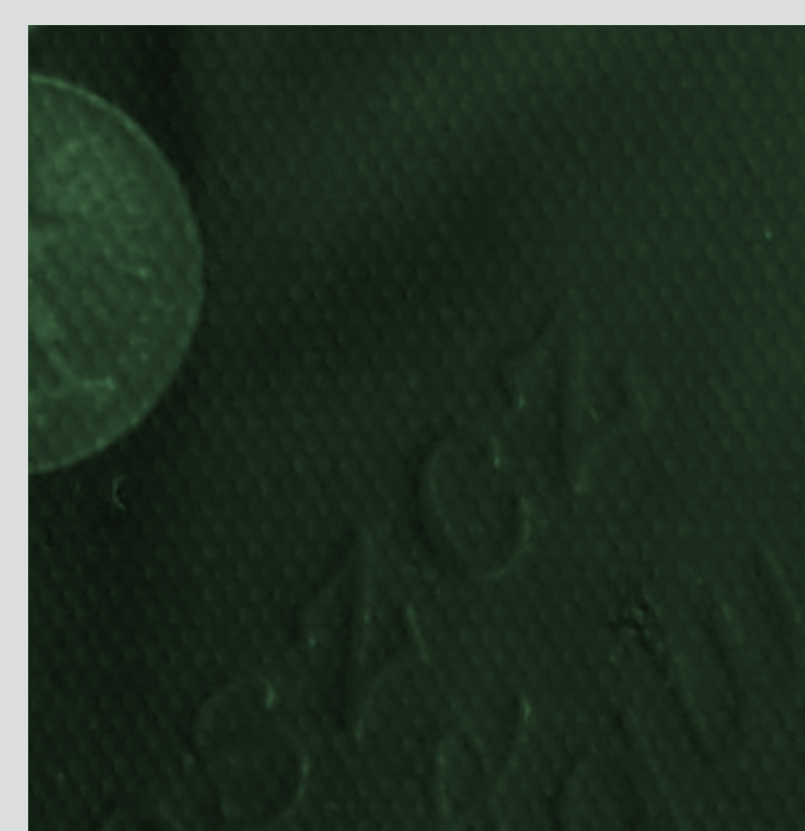
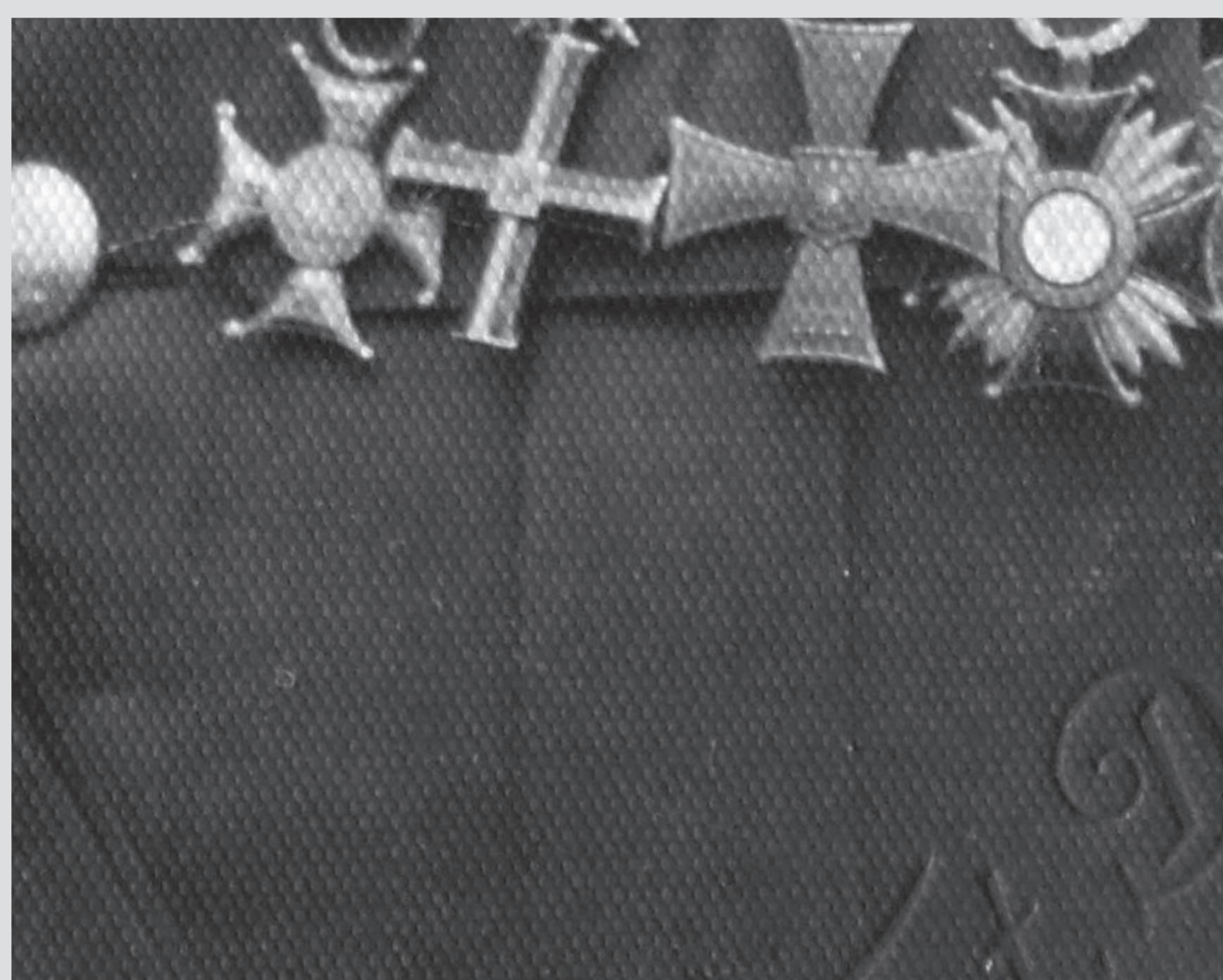
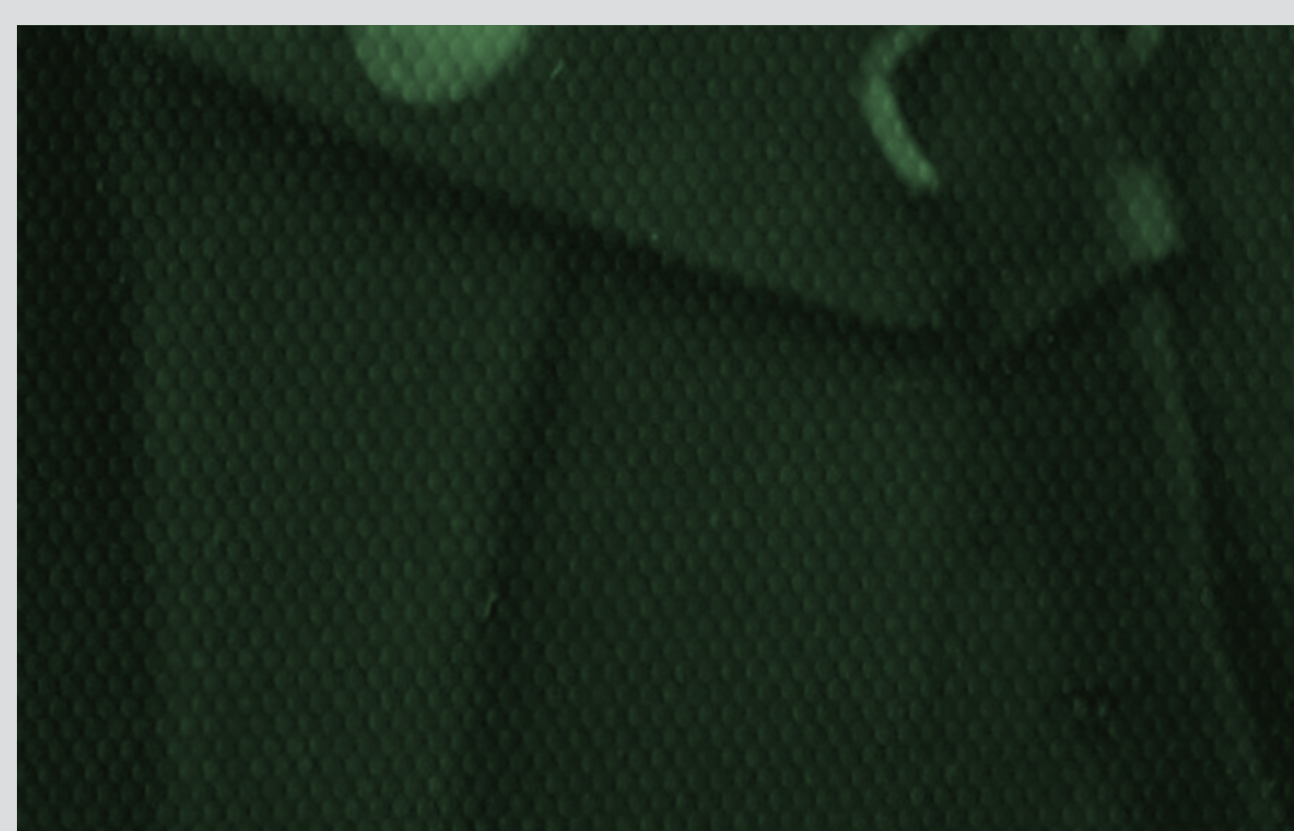

Paweł Cyms

INSTYTUT
PAMIĘCI
NARODOWEJ

BIOGRAFIE
WYSTAWY
ELEMENTARNE

Całe życie dla Polski

Kapitan Paweł Cymś – powstaniec wielkopolski, powstaniec śląski, uczestnik wojny polsko-bolszewickiej oraz wojny obronnej 1939 r. Pracownik Banku Handlowego w Gdańsku, urzędnik Komisariatu Generalnego w Gdańsku, sekretarz Spółdzielni Stolarskiej w Kalwarii Zebrzydowskiej, sekretarz gminy w Bystrej. Żołnierz, urzędnik, mąż, ojciec. Całe życie oddany Polsce.

← Paweł Cymś w mundurze 59 Pułku Piechoty. Zdjęcie wykonane w atelier fotograficznym w Inowrocławiu.
📷 Rafał Cymś

INSTYTUT
PAMIĘCI
NARODOWEJ

Dom rodzinny

Paweł Cymś urodził się 2 marca 1894 r. we wsi Pawłowo (powiat gnieźnieński). Rodzice – ojciec Leon Piotr (nauczyciel), matka Paulina Kamrowska – pochodzili z Kaszub. Paweł miał piątkę rodzeństwa, dwóch braci – młodszego Adolfa i starszego Leona, oraz trzy siostry – Monikę, Paulinę i Marię. Dzieci otrzymały solidne wykształcenie. Rodzice kładli duży nacisk na ich patriotyczne wychowanie. Paweł i Adolf walczyli w powstaniu wielkopolskim, młodszy z Cymśów poległ pod Rynarzewem (10 Pułk Strzelców Wielkopolskich). Leon był kapelanem służył w 2 Kompanii Grodzkiej.

→ Paweł Cymś z siostrą i ojcem.
📍 Rafał Cymś
↓ Leon Cymś, starszy brat Pawła Cymśa.
📍 Rafał Cymś

↑ Leon Cymś, ojciec Pawła Cymśa.
📍 Rafał Cymś

← Młodszy brat Pawła Cymśa – Adolf (w mundurze armii pruskiej podczas I wojny światowej) powstaniec wielkopolski, poległ podczas bitwy o most na Kanale Noteckim pod Rynarzewem w nocy z 18 na 19 czerwca 1919 r.
📍 Rafał Cymś

INSTYTUT
PAMIĘCI
NARODOWEJ

Pierwsze szlify i pierwsze egzaminy

W 1914 r. Paweł Cymś ukończył Królewskie Gimnazjum w Gnieźnie. Będąc jego uczniem, przystąpił do konspiracyjnej młodzieżowej organizacji: „Towarzystwo Tomasza Zana”. Organizacja – powstała na gruncie tajnych stowarzyszeń uczniowskich – była wyrazem buntu młodzieży polskiej przeciw germanizacji i cenzurze kultury polskiej. Po złożonym egzaminie dojrzałości wstąpił do Seminarium Duchownego w Poznaniu.

→ Paweł Cymś, jako uczeń gimnazjum.
📷 Rafał Cymś

↑ Paweł Cymś z kolegami maturzystami.
📷 Rafał Cymś

Vor- und Zuname		Reli- gion	Deut- sch	Latvianisch	Deutsch- russisch	Englisch	Polnisch	Bemerkungen
1. Paweł Cymś	Klassenleistungen	2	3+	3-	3	3-	3	Befriedigend
	Schriftl. Prüf.		3+	4	3			
	Mündl. Prüf.			3+		4		
	Schlussarbeit	2	3	3	3	4		
2. Paweł Cymś	Klassenleistungen	2	2-	3-	3	3		
	Schriftl. Prüf.		3	3	2			
	Mündl. Prüf.				3			
	Schlussarbeit	2	3	3	3	3		
3. Paweł Cymś	Klassenleistungen	3	3+	3	3	3	2	
	Schriftl. Prüf.		3	3	3			
	Mündl. Prüf.		3+					
	Schlussarbeit	3	3	3	3	3	2	
4. Paweł Cymś	Klassenleistungen	-	3-	3	3	-	3	
	Schriftl. Prüf.		3-	3	3			
	Mündl. Prüf.		3					
	Schlussarbeit		3	3	3		3	
5. Paweł Cymś	Klassenleistungen	2	2-	4+	3	-	3	
	Schriftl. Prüf.		3	4	3			
	Mündl. Prüf.		2					
	Schlussarbeit	2	2	4	3		3	
6. Paweł Cymś	Klassenleistungen	3	3-	3	3	3	-	
	Schriftl. Prüf.		3-	3	2			
	Mündl. Prüf.		3					
	Schlussarbeit	3	3	3	3	3	3	
7. Paweł Cymś	Klassenleistungen	3	3	3-	3	3-	-	
	Schriftl. Prüf.		3	4	3			
	Mündl. Prüf.			3		3+		
	Schlussarbeit	3	3	3	3	3		

↑ Wykaz ocen uzyskanych podczas egzaminu dojrzałości w Królewskim Gimnazjum w Gnieźnie w 1914 r. Noty Pawła Cymśa to drugi wpis od góry. Skala ocen była pięciostopniowa i odwrotna do stosowanej obecnie. 1 – bardzo dobry, 2 – dobry, 3 – dostateczny.
📷 Archiwum Państwowe w Poznaniu, Oddział w Gnieźnie

INSTYTUT
PAMIĘCI
NARODOWEJ

I wojna światowa

Po ukończeniu pierwszego roku studiów Paweł Cymś został przymusowo wcielony do armii pruskiej. Trzy lata (1915–1918) walczył na frontach I wojny światowej – wschodnim (Kowno–Wilno) i zachodnim (Verdun, Vaux, Douaumont, Fleury, Champagne, Lens, Cambrai, Estaires). Brał udział w bitwach pod Verdun i Sommą. Dwukrotnie został ranny (we wrześniu 1915 r. oraz sierpniu 1918 r.). W 1917 r. ukończył szkołę oficerską w Biederitz k. Magdeburga, uzyskując stopień podporucznika. Po klęsce Niemiec i wybuchu rewolucji wrócił do Gniezna. W 1918 r. przyłączył się do Polskiej Organizacji Wojskowej. 28 grudnia 1918 r. uczestniczył w wyzwoleniu Gniezna.

← ↓ Paweł Cymś podczas I wojny światowej.
■ Rafał Cymś

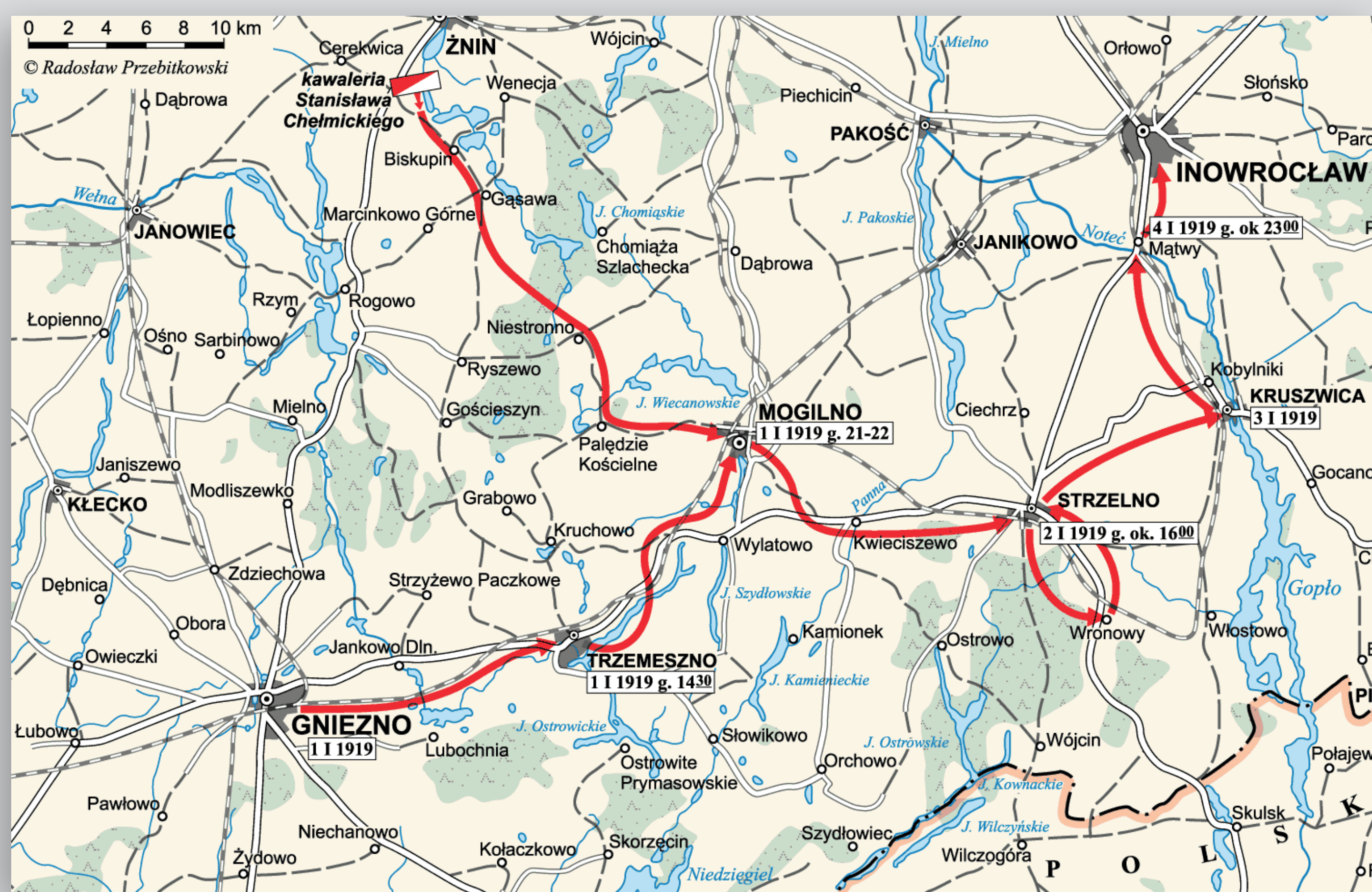

↑ Paweł Cymś podczas I wojny światowej.
■ Rafał Cymś

INSTYTUT
PAMIĘCI
NARODOWEJ

Marsz na Inowrocław

Na rozkaz majora Wojciecha Jedliny-Jacobsona porucznik Paweł Cymś objął dowództwo kompanii liczącej ok. 100 ochotników z Gniezna, Wrzesni i Witkowa. Oddział pod jego dowództwem wyruszył 1 stycznia 1919 r. z Gniezna i tego samego dnia bez walki zajął Trzemeszno. Następnie skierował się w kierunku Mogilna, które wyzwolono wcześniej, stamtąd – w stronę Strzelna. W nocy z 2 na 3 stycznia 1919 r. wyzwolona została Kruświca, gdzie skoncentrowano wszystkie oddziały powstańcze.

↑ Plan ruchu oddziałów powstańczych w marszu na Inowrocław.

📍 IPN

→ Paweł Cymś wśród żandarmerii wojskowej.

📍 Rafał Cymś

↓ Kompania Witkowska po zdobyciu Inowrocławia.

📍 Rafał Cymś

INSTYTUT
PAMIĘCI
NARODOWEJ

Zgrupowania polskie wyruszyły z Mątew 5 stycznia 1919 r. o godzinie 4.00. Grupa kpt. Zabdyra miała wkroczyć do akcji o godzinie 7.00, grupa ppor. Cymsa – godzinę później. Pierwsza formacja – zgodnie z opisanym planem – szybko opanowała śródmieście Inowrocławia i podeszła pod koszarzy 140 pułku piechoty. Po drodze stoczono walkę, m.in. o budynek poczty. Zdobyto dworzec kolejowy, jednak Niemcy skutecznym kontratakiem dwóch kompanii odbili budynek. W nocy z 5 na 6 stycznia 1919 r. zawarto formalne zawieszenie broni, przewidujące opuszczenie miasta przez Niemców z bronią w ręku. 6 stycznia 1919 r. o godzinie 22.00 Inowrocław był wolny.

↑ Działania oddziałów powstańczych w Inowrocławiu, 5 stycznia 1919 r.

← Gmach Poczty
Polskiej w Inowrocławiu.
📷 Magdalena Basińska

↓ Inowrocław, 1919 r.
📷 Rafał Cymś

**INSTYTUT
PAMIĘCI
NARODOWEJ**

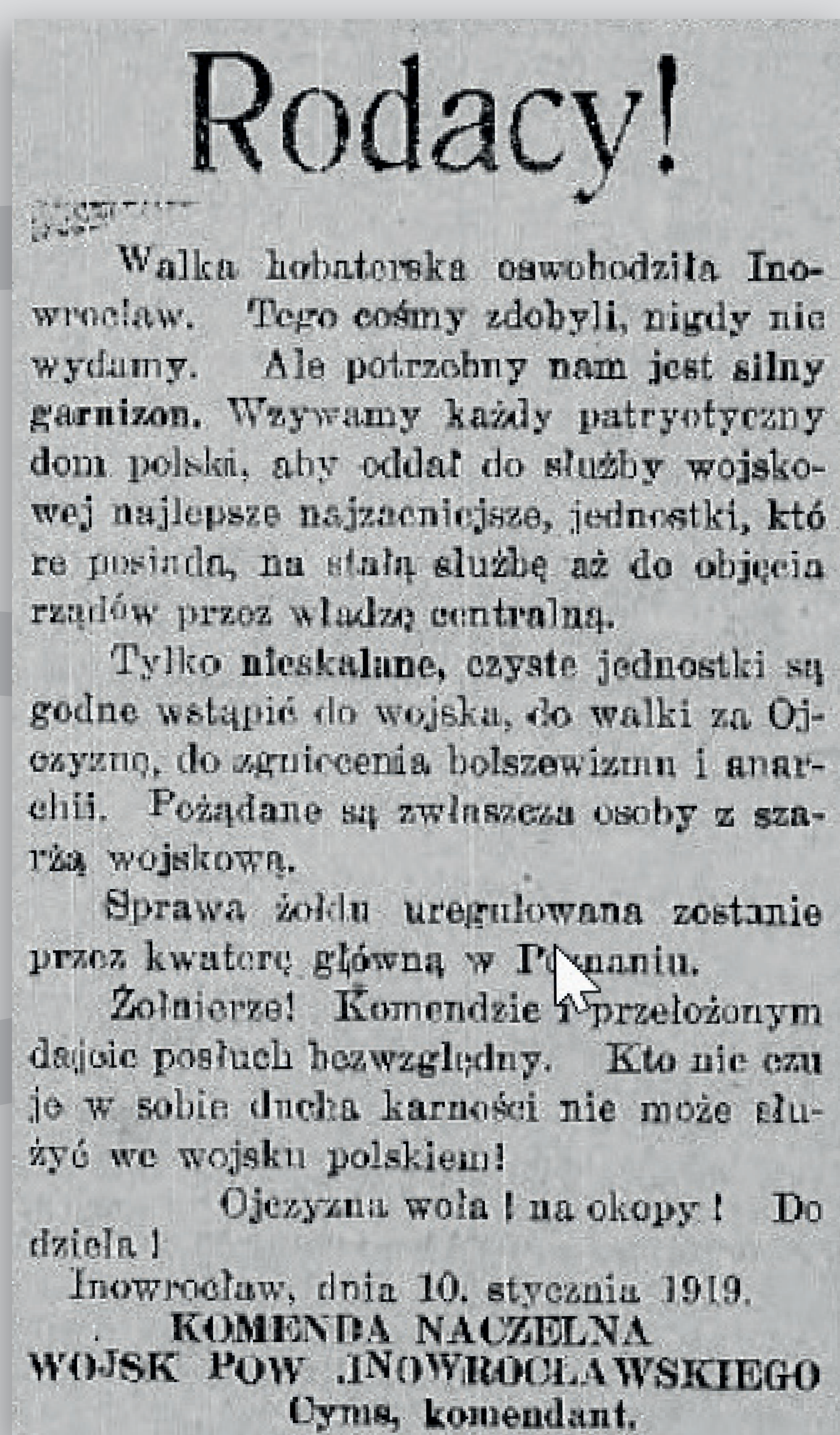
Walki o Bydgoszcz

↑ 5 Pułk Strzelców Wielkopolskich.
📍 Rafał Cymś

Między 7 a 11 stycznia 1919 r. podporucznik Paweł Cymś w wyzwolonym już Inowrocławiu zorganizował 1 Pułk Grenadierów Kujawskich, którego został dowódcą. Z tą formacją wziął udział w walkach o Bydgoszcz pod Złotnikami Kujawskimi, Łabiszynie i Brzozą. 7 lutego 1919 r. pułk przemianowano na 5 Pułk Strzelców Wielkopolskich.

Z oficerów walczących na froncie pamiętam: por. Cymśa,
dobrego dowódcę-patriotę, cieszącego się ogólną sympatią; por. Ow-

↑ Relacje i wspomnienia o przebiegu powstania wielkopolskiego w Inowrocławiu i na Ziemi Kujawskiej

📍 Wspomnienie starszego sierżanta Władysława Driesena, Archiwum Państwowe Poznań nr zespołu 1425, sygn. 361

← Dziennik Kujawski.

📍 Inowrocławska Biblioteka Cyfrowa

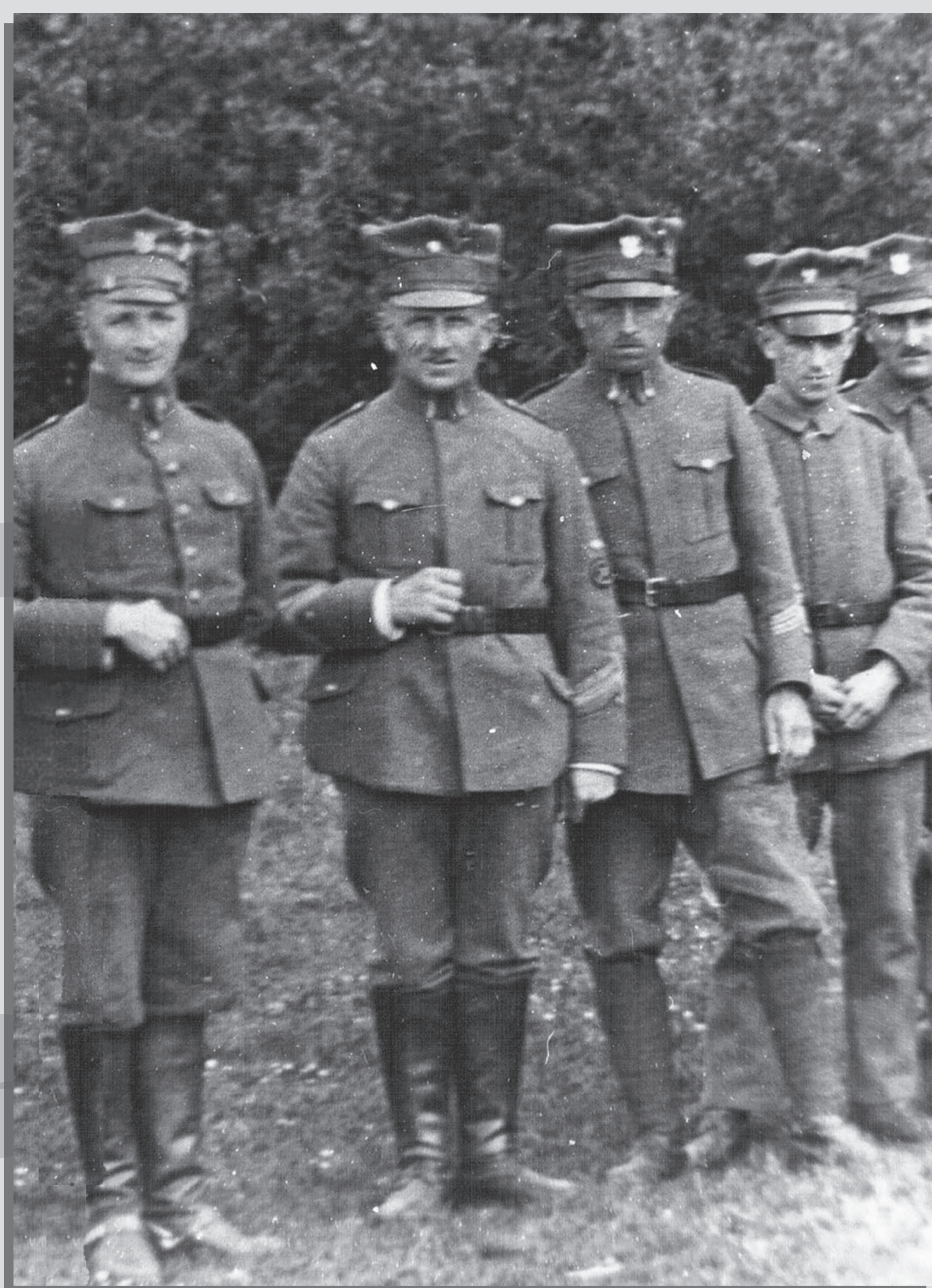
INSTYTUT
PAMIĘCI
NARODOWEJ

Na bolszewickim froncie

7 stycznia 1919 r., ogłoszono utworzenie na obszarze Poznańskiego siedmiu okręgów wojskowych (OW). Rozkazem dziennym Dowództwa Głównego z 13 stycznia 1919 r. powołano dwa nowe okręgi: VIII Okręg Wojskowy, obejmujący powiaty Inowrocław i Strzelno, którego dowodzenie powierzono podporucznikowi Pawłowi Cymsovi. 7 lutego jego macierzysty pułk przemianowano na 5 Pułk Strzelców Wielkopolskich (Cymś został jego pierwszym dowódcą), następnie na 59 Pułk Piechoty. Po ostatniej reorganizacji Cymś objął funkcję dowódcy batalionu. W maju otrzymał awans na stopień porucznika. Od 28 marca 1919 r. został przeniesiony do 3 Pułku Strzelców Wielkopolskich (przemianowanego później na 57 pp).

↑ → Paweł Cymś
w 57 Pułku Piechoty.
📍 Rafał Cymś

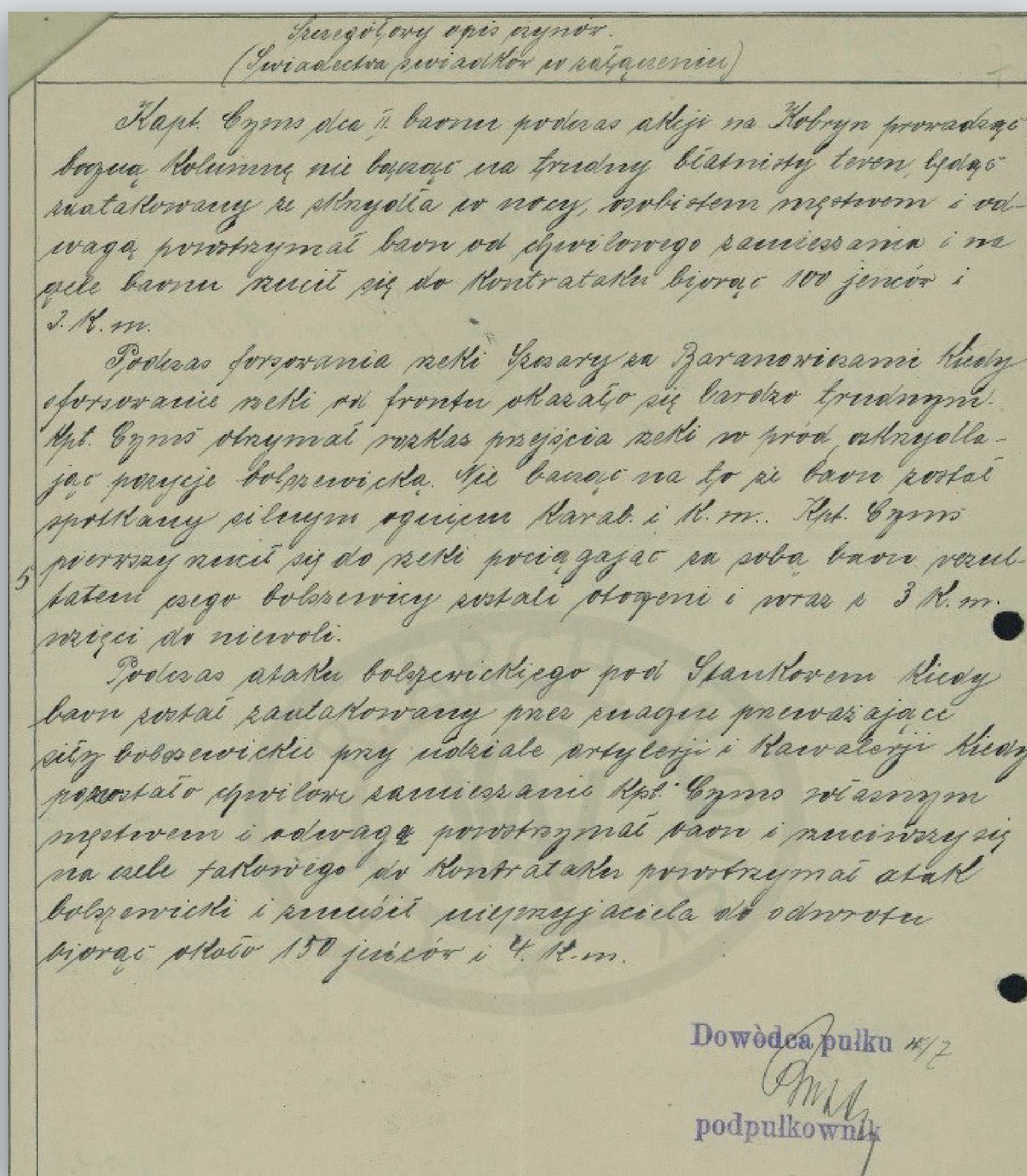

→ Paweł Cymś w 3 Pułku
Strzelców Wielkopolskich
w czasie wojny polsko-
bolszewickiej.
📍 Rafał Cymś

INSTYTUT
PAMIĘCI
NARODOWEJ

„Za męstwo i odwagę”

Służąc w 57 Pułku Piechoty w Poznaniu, Paweł Cymś został awansowany na stopień kapitana. W czasie wojny polsko-bolszewickiej dowodził II batalionem 57 pp Wielkopolskiej. Za męstwo i odwagę w nocnym boju pod Kobryniem, a także forsowanie rzeki Szczary oraz kontratak pod Staniskowem, odznaczony został Krzyżem Virtuti Militari V kl. o numerze 808.

→ Wniosek o odznaczenie Pawła Cymśa orderem Virtuti Militari.
📄 Wojskowe Biuro Historyczne, Kolekcja Orderu Wojennego Virtuti Militari

↑ 17 września 1932 r. Paweł Cymś został odznaczony Krzyżem Niepodległości z Mieczami.
📄 Internetowy System Aktów Prawnych, M.P. 1932

↑ Legitymacja Krzyża Orderu Virtuti Militari.
📄 Rafał Cymś

INSTYTUT
PAMIĘCI
NARODOWEJ

III powstanie śląskie

W 1921 r., podczas III powstania śląskiego, Paweł Cymś stanął na czele powstańczego oddziału z Zabrze (2 Zabrze Pułku Piechoty, przemianowanego na pułk im. Tadeusza Kościuszki). Jego formacja toczyła zwycięskie boje na odcinku frontu od Birawy do Kędzierzyna-Koźle, miasta które stało się głównym ośrodkiem walk. Po zakończeniu powstania Cymś zwolnił się z czynnej służby wojskowej.

Mp., 7. V. 1921.
Sytuacja, o której się dowiaduję, jest wysoce niepomyślna. Nieprzyjaciół, wspierany przez wojsko włoskie i policję Apo, atakuje przeważającymi siłami i posuwa się naprzód wzdłuż linii kolejowej Kędzierzyn — Birawa. Nasze oddziały cofają się w pośpiechu na południe w kierunku Birawy.
(—) Łapiński
Porucznik

↑ Bitwa o Kędzierzyn-Koźle (9–10 maja 1921) to jedna z największych operacji III powstania śląskiego. Polegała na koncentrycznym uderzeniu zgrupowań ppor. Walentego Fojkisa, ppor. Henryka Krukowskiego oraz kpt. Pawła Cymśa, na miasto i port nad Odrą, stanowiące ważny punkt strategiczny. Mimo przewagi Niemców oddziały powstańcze wdarły się do miasta i zdobyły port.

📍 Rafał Cymś

← Paweł Cymś podczas III powstania śląskiego.

📍 Rafał Cymś

↓ Rozkaz skierowany do Pawła Cymśa podczas III powstania śląskiego.

📍 Rafał Cymś

DOWÓDZTWO
Grupy Cymśa.

M.p. d. 19. V 21 r.

Nr II broni

Dyslokację nt. umówioną na odprawie
adjuutantów uważać jako rozkaz pułku.
Rozkaz pisemny zostanie wydany wkrótce.

Cymś
Ppor. I. pułku
Kościuszki

INSTYTUT
PAMIĘCI
NARODOWEJ

W służbie wolnej Rzeczypospolitej

W 1928 r. Paweł Cymś powrócił do służby wojskowej, uzyskując przydział do 59 Pułku Piechoty Wielkopolskiej w Inowrocławiu. W latach 1932-1934 organizował w nim dywizyjne kursy podchorążych rezerwy, będąc ich pierwszym dowódcą.

← ↓ Służba w 59 Pułku Piechoty Wielkopolskiej w Inowrocławiu.
📍 Rafał Cymś

↑ Korpus oficerski 59 Pułku Piechoty Wielkopolskiej.
📍 Rafał Cymś

INSTYTUT
PAMIĘCI
NARODOWEJ

Nie tylko żołnierz

W 1923 r. podjął pracę w gdańskiej firmie spedycyjnej drzewa i tartaki „Leonka”. Następnie otrzymał posadę w gdańskiej filii Banku Handlowego w Warszawie. Do 1926 r. był zarządcą gospodarstwa rolnego w Modliborzycach. W 1931 r. ożenił się z Marią Krawczak. Miał dwójkę dzieci – Barbarę i Janusza. Z uwagi na zły stan zdrowia przeszedł w stan spoczynku i zamieszkał w Bystrej. W latach 1935–1939 pracował, jako pełnomocnik wojewody śląskiego w bielskiej fabryce sukna, Karola Riesenfelda. Był także sekretarzem (od 1945 r. dyrektorem) w spółdzielni stolarskiej „Stolarz” w Kalwarii Zebrzydowskiej.

→ Paweł Cymś, lata dwudzieste XX w.

📷 Rafał Cymś

↘ Zaproszenie na ślub Pawła Cymśa z Marią Krawczak.

📷 Rafał Cymś

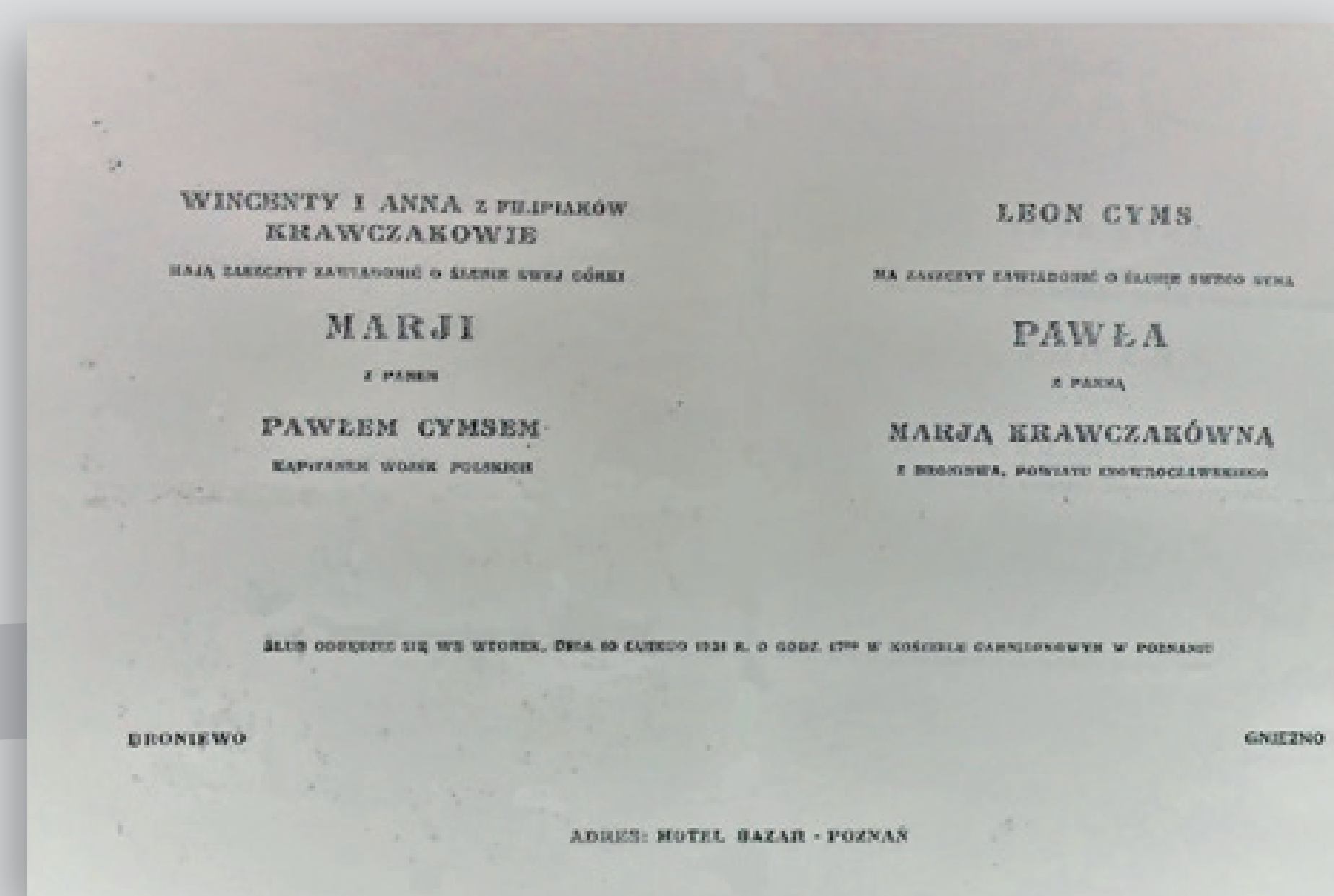

↓ W 1931 r. zawarł związek małżeński z Marią Franciszką Krawczak, córką dzierżawcy ziemskiego z Broniewa w gminie Żłotniki Kujawskie w powiecie Inowrocław.

📷 Rafał Cymś

↘ Paweł Cymś, lata czterdzieste XX w.

📷 Rafał Cymś

INSTYTUT
PAMIĘCI
NARODOWEJ

Ostatnia bitwa kpt. Cymśa

→ Kwestionariusz wypełniony przez Pawła Cymśa przed objęciem obowiązków w Oddziale II Sztabu Głównego (kontrwywiad) Wojska Polskiego w Warszawie.
📄 Wojskowe Biuro Historyczne

25. Wpisać dokładny życiorys:

Mr. dr. 2. III. 1894 r. w Parłowie pow. Gniezno, województwo wielkopolskie.

Od 1905 - 19142 gimnazjum w Gnieźnie.

19142 - 19152 studia w Poznaniu.

Od 9. V. 19152 - 12. X. 19182 w armii niemieckiej.

9. VIII. 19152 - 21. IX. 19152 na froncie wschodnim (Korona - Włocławek).

21. IX. 19152 ranny.

18. III. 19162 - 15. VIII. 19182. na froncie francuskim.

15. VIII. 19182 ranny.

12. X. 19182 zwolniony.

22. X. 19172. mianowany podporucznikiem.

Od 1. X. 19182 - 27. X. 19182. w P.O.W.

18. X. 19182 do oficerów powstania na krakowskim.

Od czerwca 19192. do 23. X. 19202 na froncie Litewsko-Białoruskim jako dowódca batalionu 457 pp.

Od końca lutego do końca lipca 19212. - powstanie styczniowe.

30. VIII. 19212. bezterminowo urlopowany z charakterystyką.

19282. powołany do służby czynnej jako oficer żur.

Niniejszy kwestionariusz wypełniłem zgodnie z prawdą.

Warszawa data 20 kwietnia 1934 r. Cymś, kpt. (podpis)

W 1934 r. rozpoczął pracę w Oddziale II Sztabu Głównego (kontrwywiad) Wojska Polskiego w Warszawie, jednak z powodu złego stanu zdrowia już w październiku 1935 r. został przeniesiony do rezerwy. 15 sierpnia 1939 r. powołano go na ćwiczenia bojowe do 80 Pułku Piechoty (Armia „Modlin”) w Słonimiu (obecnie Białoruś). Po wybuchu wojny właśnie z tym pułkiem – w ramach Samodzielnej Grupy Operacyjnej POLESIE gen. brygady Franciszka Kleeberga – walczył z Niemcami jako I adiutant dowódcy 179 Pułku Piechoty w randze oficera operacyjnego aż do kapitulacji jednostki 6 października, po bitwie pod Kockiem. W październiku 1939 r. Paweł Cymś został wzięty do niewoli i osadzony w Radomiu, skąd udało mu się zbiec cztery miesiące później. Do zakończenia II wojny przebywał w Kalwarii Zebrzydowskiej.

Bohaterski wódz powstania kujawskiego

Kapitan Paweł Cymś.

Jak już donosiliśmy, decyzją ministra spraw wojskowych przeniesiony został do centrali M. S. Wojsk. w Warszawie kapitan Paweł Cymś, znany całej Wielkopolsce nieustraszony, zwycięski i bohaterski dowódca powstańców z 1919 r.

z Białej, pow. inowrocławski. Jest życzliwym ojcem dwojga dzieci córki Basi syna Januszka.

Obecnie władze przełożone, uznając jego wielkie zasługi i zdolności powołały go do służby na wyższym stanowisku. W związku z tem całe społeczeństwo kujawskie życzy swemu bohaterskiemu Wodzowi. Oficerowi na nowej placówce wiele powodzenia oraz „Szczęść Boże” w dalszej pracy dla dobra Armii Polskiej i dla dobra Wskrzyszanej Ojczyzny.

↑ Dziennik Kujawski nr 103, 6 maja 1934 r.
📄 Inowrocławska Biblioteka Cyfrowa

INSTYTUT
PAMIĘCI
NARODOWEJ

Kpt. Cymś był niezastąpionym adiutantem, który w koszu motocykla docierał wszędzie i w imieniu dowódcy pułku ppłk Mieczysława Gumkowskiego, darzącego go wielkim zaufaniem, decydował na miejscu w zależności od położenia. Było to szczególnie ważne ze względu na brak łączności.

***Relacja dowódcy III batalionu 179 pułku piechoty kapitana Adama Jarosińskiego.
Marek Sadzewicz, „Ostatnia bitwa kampanii 1939”***

↑ Paweł Cymś jako dowódca
dywizyjnych kursów podchorążych
rezerwy w 59 Pułku Piechoty
Wielkopolskiej w Inowrocławiu.
📷 Rafał Cymś

INSTYTUT
PAMIĘCI
NARODOWEJ

Powrót do swoich żołnierzy

↑ Dom Pawła Cymsa w Bystrej.
📍 Rafał Cyms

↑ Ekshumacja zwłok kapitana
Pawła Cymsa..
📍 Rafał Cyms

→ Tablica nagrobna kapitana
Pawła Cymsa na cmentarzu
w Bystrej.
📍 Rafał Cyms

Po wojnie zamieszkał w Gnieźnie u sióstr – Marii i Pauliny. W 1948 r. przeniósł się do Bystrej, gdzie pracował jako sekretarz gminny. Zmarł 13 listopada 1949 r. w Bystrej i tam, na cmentarzu parafialnym kościoła pw. Najdroższej Krwi Pana Jezusa, został pochowany. 21 grudnia 2013 r. odbyła się uroczysta ekshumacja zwłok kapitana Pawła Cymsa. 27 grudnia szczątki bohatera przewiezione zostały do Gniezna i złożone w Akropolu Zasłużonych, gdzie spoczywają Powstańcy Wielkopolscy. Rodzinę kapitana podczas uroczystości reprezentował wnuk, Rafał Cyms. W pamięci potomnych pozostał na zawsze wyzwolicielem Inowrocławia.

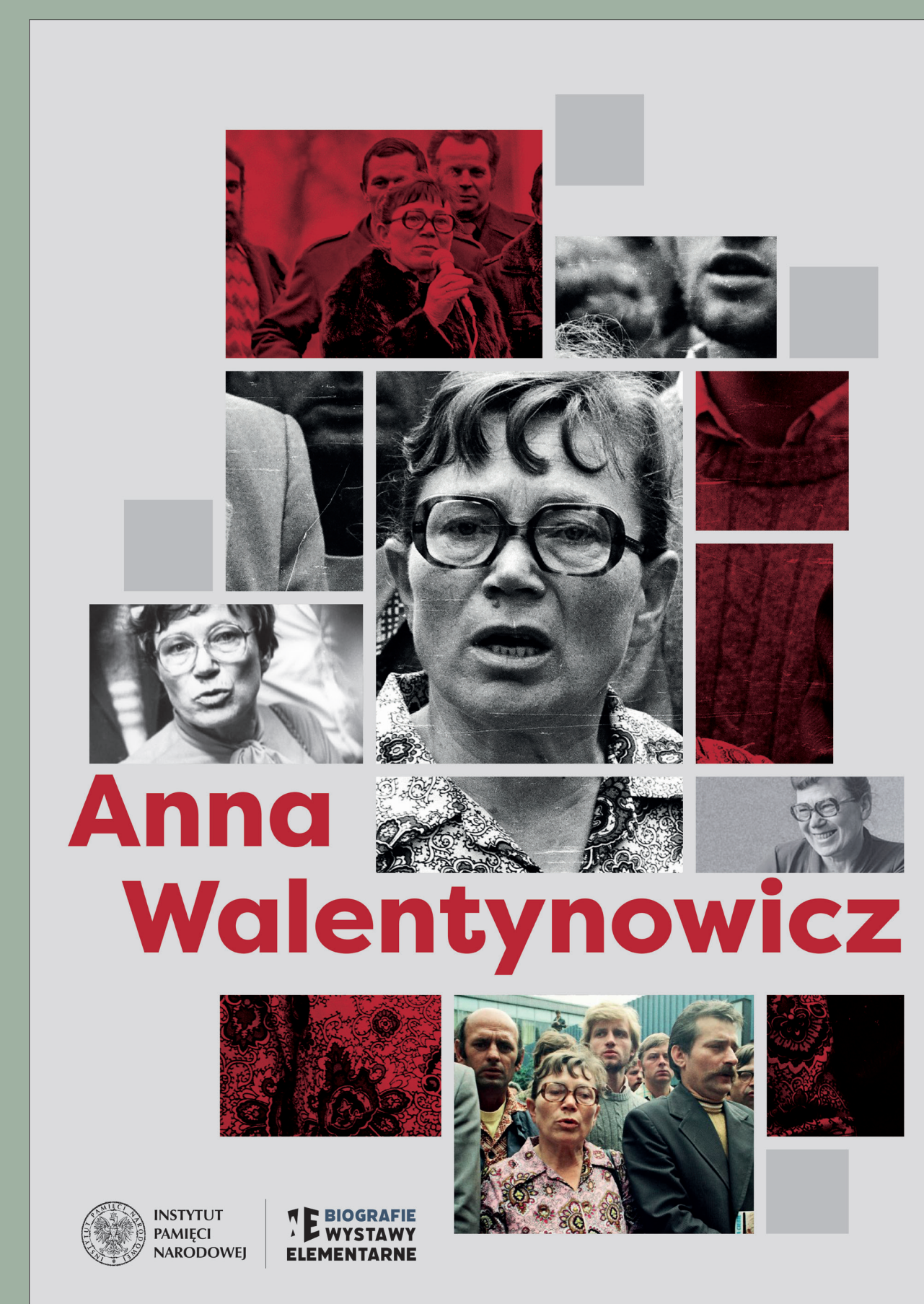
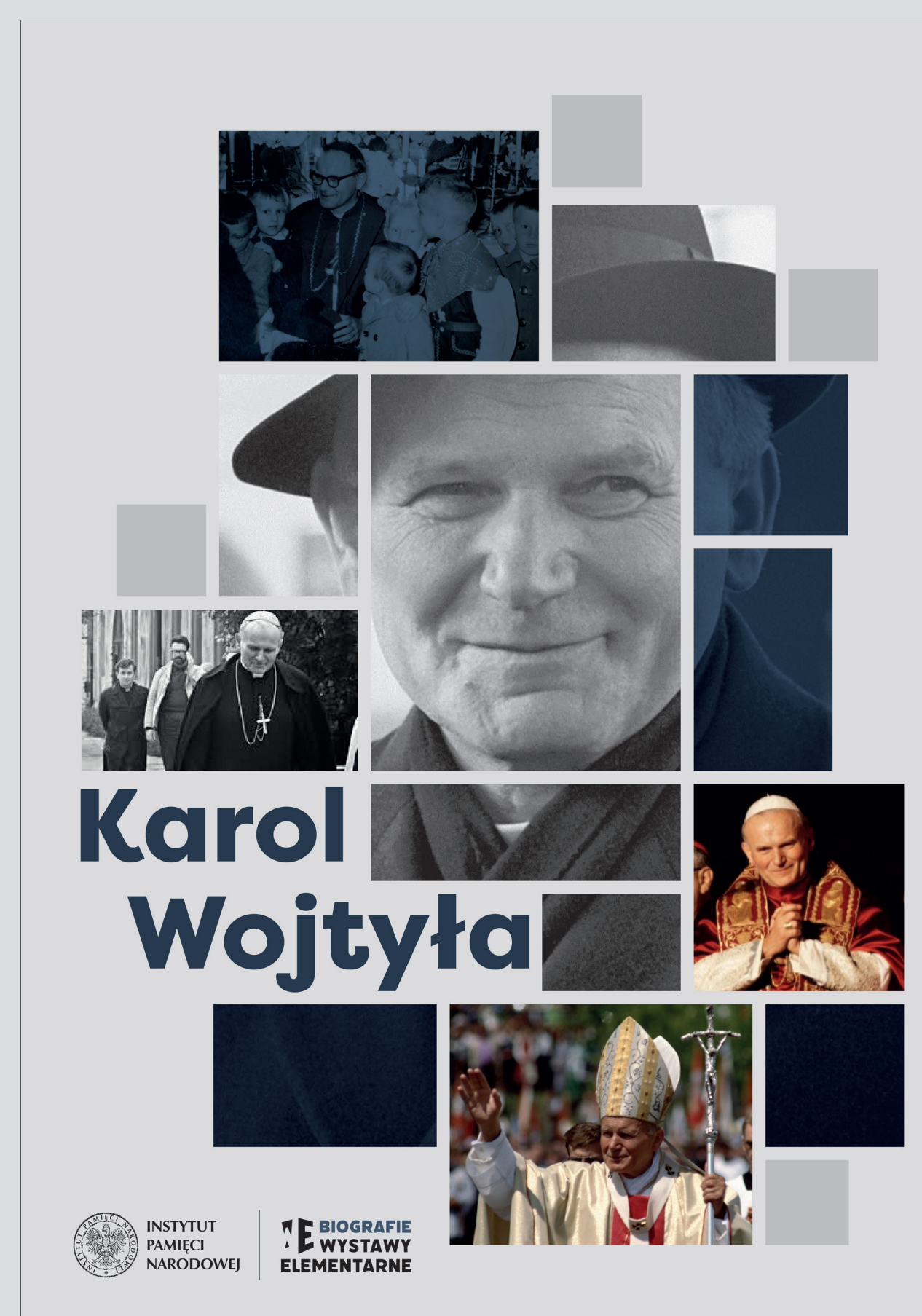
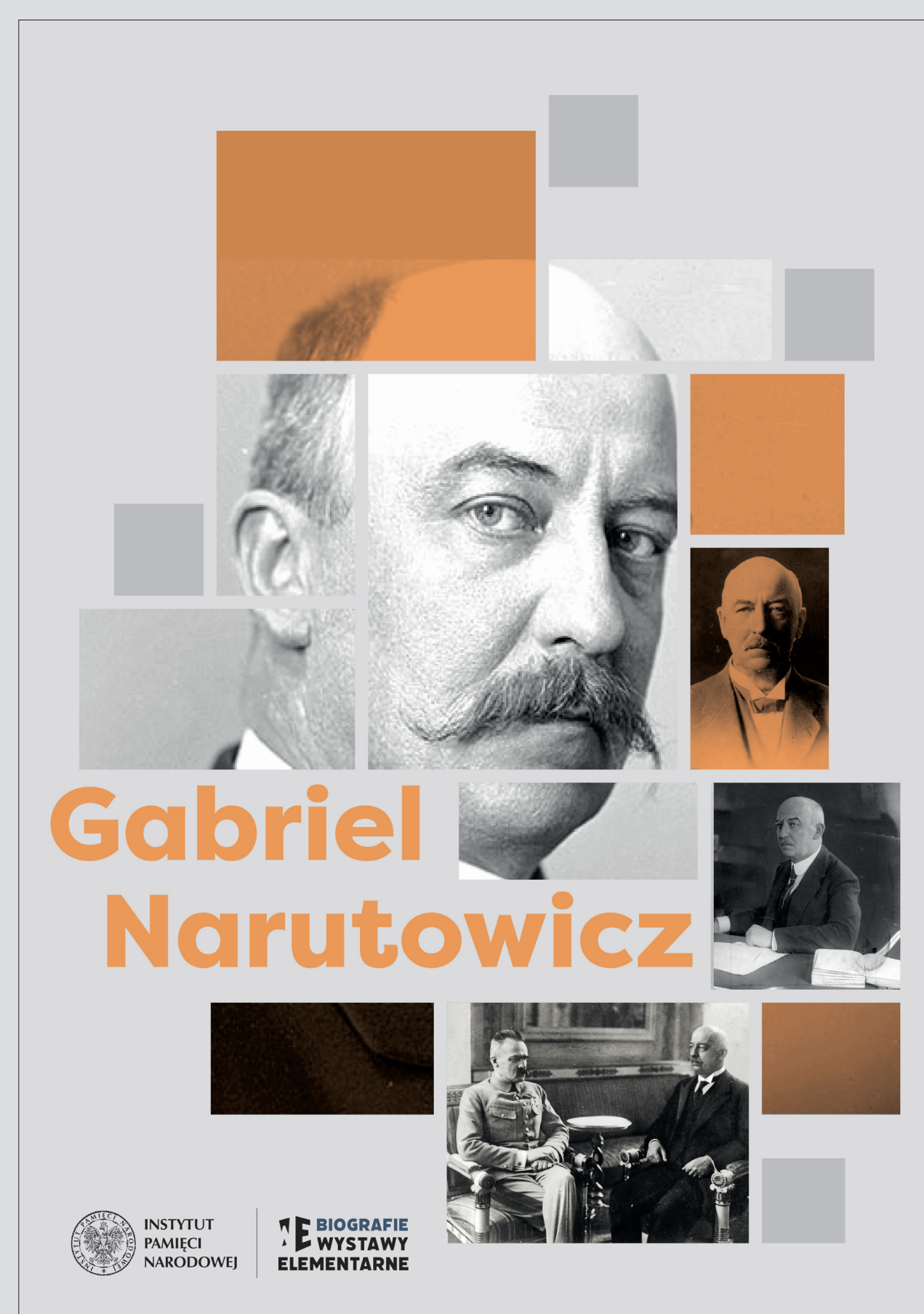

↑ Nagrobek kapitana Pawła
Cymsa w Akropolu Zasłużonych
w Gnieźnie.
📍 Rafał Cyms

INSTYTUT
PAMIĘCI
NARODOWEJ

Zobacz więcej wystaw z serii na www.edukacja.ipn.gov.pl

Zobacz inne wystawy Elementarne:

Autorka Wystawy: Magdalena Basińska

Recenzja: dr hab. Tomasz Krzemiński, dr hab. Marek Gałęzowski

Korekta: Inga Kazana

Koncepcja graficzna serii: Paulina Żak

Skład: Piotr Wiejak

W wystawie wykorzystano zdjęcia: Inowrocławskiej Biblioteki Cyfrowej, Instytutu Pamięci Narodowej, Wojskowego Biura Historycznego, Rafała Cymśa

**INSTYTUT
PAMIĘCI
NARODOWEJ**